

**SZENT ISTVÁN
EGYETEM**

**GAZDASÁGI, AGRÁR- ÉS EGÉSZSÉGTUDOMÁNYI KAR
BÉKÉSCSABA – SZARVAS – GYULA**

Az endogén tőketényezők kapcsolatának vizsgálata vidékiek terekben

**A MAGYAR REGIONÁLIS TUDOMÁNYI TÁRSASÁG
XIV. VÁNDORGYŰLÉSE**

Nagyvárad, 2016. szeptember 15–16.

Bodnár Gábor

Az előadás szerkezete

- **A vidéki tér folyamatai**
- **Endogén fejlődés elmélete**
- **Módszertan**
 - **Vidéki kistérségek meghatározása**
 - **PLS-útelemzés**
- **Vizsgálat eredményei**

A magyar vidék meghatározó folyamatainak rövid áttekintése

- Buday-Sántha (2010) megemlíti, hogy a rendszerváltás óta eltelt két évtizedben jelentősen polarizálódott a vidék egésze, valamint jelentősen megnőtt a **gazdasági és szociális** téren jelentkező **negatív folyamatok mértéke**, azok túlsúlyba kerültek.
 - Mezőgazdaság szerepe
 - De! Innováció: „low-tech” (Dinya 2015), társadalmi innovációk (G. Fekete 2014)
- Annak ellenére, hogy a magyar és a kelet-közép-európai rurális terek számos nehézséggel küzdenek, mégis **a vidék egy szélesebb kontextusában számos változásról** beszélhetünk.
 - OECD (2006): Új vidék paradigma
- További jelentős változás, ahogy Ward és szerzőtársai (2005) leírják, a legutóbbi évtizedekben a vidékfejlesztési politika az **exogén** modelltől elmozdult az **endogén megközelítés felé** .

Az endogén regionális fejlődés elmélete

- A gazdasági fejlődés a gazdasági növekedéshez képest tágabb fogalom mert a gazdasági alapmutatókon túl más, gazdaságon kívüli jellemzőket is érdemes figyelembe venni (Lengyel 2012).
- Az **endogén fejlődés** (Capello 2011, 14. o.) alapvetően egy térség koncentrált szerveződésének függvénye, amelynek szerves része **egy társadalmi-gazdasági és kulturális rendszer**, amely komponensei meghatározzák a **helyi gazdaság sikerességét**:
 - **vállalkozói képesség, helyi termelési tényezők** (munka és tőke), a helyi szereplők **kapcsolatkezelési képességei**, amelyek egyre inkább hozzájárulnak a tudásteremtés növeléséhez.
 - Továbbá **döntéshozó képesség**, amely lehetővé teszi a helyi gazdasági és társadalmi szereplők számára a fejlődési folyamatok irányítását és támogatását, amikor változás és innováció megy végbe, valamint, hogy gazdagítsák azokat külső információkkal és a tudással, amelyek azért szükségesek, hogy **hozzájáruljanak a fejlődés általános folyamatához**, valamint a világgazdaság társadalmi, technológiai és kulturális átalakulásához.

Endogén fejlődés tőketényezői

	magán állótőke	human tőke	társadalmi tőke	természeti tőke	kulturális tőke	kapcsolati tőke	infrastrukturális tőke	intézményi tőke	fizikai tőke	kreatív tőke	szimbolikus tőke	strukturális tőke	kognitív tőke	települési tőke	vállalkozói tőke	épített tőke	politikai tőke	üzleti vállalatok	külső kapcsolatok	imázs
AEIDL (1999)	X	X	X		X				X	X								X	X	X
Capello (2007)	X	X				X		X		X				X						
ETC (2007)	X	X	X	X	X				X											
Vermeire et al. (2008)	X	X	X	X					X											
Camagni (2008)	X	X	X	X	X	X	X	X												
Braithwaite (2009)	X	X	X	X	X											X	X			
Affuso–Camagni (2010)			X		X	X	X						X							
Milone et al. (2010)	X	X	X	X	X			X			X									
Stimson et al. (2011)	X	X	X	X						X										
Brasili et al. (2012)	X	X	X	X		X	X						X	X						
Lengyel–Szakáné Kanó (2012)	X	X	X			X	X	X	X											
Atkinson (2013)	X	X	X	X	X		X	X								X				
Dinya (2013)	X	X	X	X	X	X	X	X	X											
Tóth (2013)	X		X	X	X	X					X	X								
Rechnitzer (2016)	X	X	X		X	X		X		X			X			█	█	█	█	█

Endogén fejlődés tőketényezői

	magán állótőke	human tőke	társadalmi tőke	természeti tőke	kulturális tőke	kapcsolati tőke	infrastrukturális tőke	intézményi tőke	fizikai tőke	kreatív tőke	szimbolikus tőke	strukturális tőke	kognitív tőke	települési tőke	vállalkozói tőke	épített tőke	politikai tőke	üzleti vállalatok	külső kapcsolatok	imázs
AEIDL (1999)	X	X	X		X				X	X								X	X	X
Capello (2007)	X	X				X		X		X					X					
ETC (2007)	X	X	X	X	X				X											
Vermeire et al. (2008)	X	X	X	X					X											
Camagni (2008)	X	X	X	X	X	X	X	X												
Braithwaite (2009)	X	X	X	X	X											X	X			
Affuso–Camagni (2010)			X		X	X	X						X							
Milone et al. (2010)	X	X	X	X	X			X			X									
Stimson et al. (2011)	X	X	X	X						X										
Brasili et al. (2012)	X	X	X	X		X	X						X	X						
Lengyel–Szakáné Kanó (2012)	X	X	X			X	X	X	X											
Atkinson (2013)	X	X	X	X	X		X	X								X				
Dinya (2013)	X	X	X	X	X	X	X	X	X											
Tóth (2013)	X		X	X	X	X					X	X								
Rechnitzer (2016)	X	X	X		X	X		X		X			X			█	█	█	█	█

Vidéki kistérségek lehatárolása

- Munkám tárgyát a **vidéki kistérségek** képezik

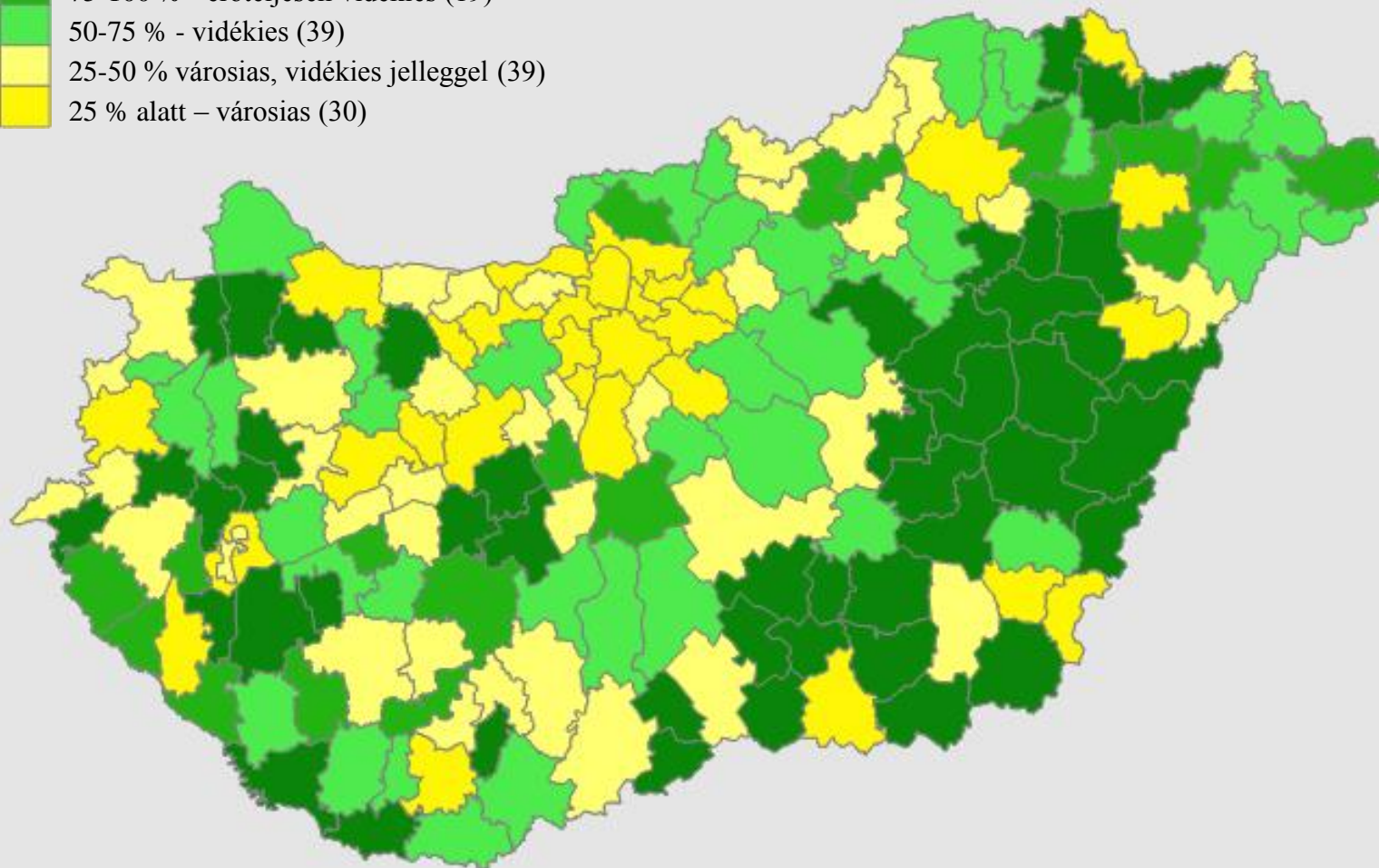
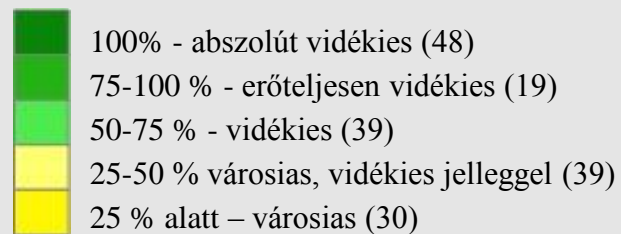

- **Ezek lehatárolása:** a 175 kistérség közül a vidéki jellegűek

- Ennek módja: **urbanitás/ruralitás index** alapján
(az adott kistérség népességének hány %-a él 120 fő/km²-nél nagyobb népsűrűségű településen, 2014)

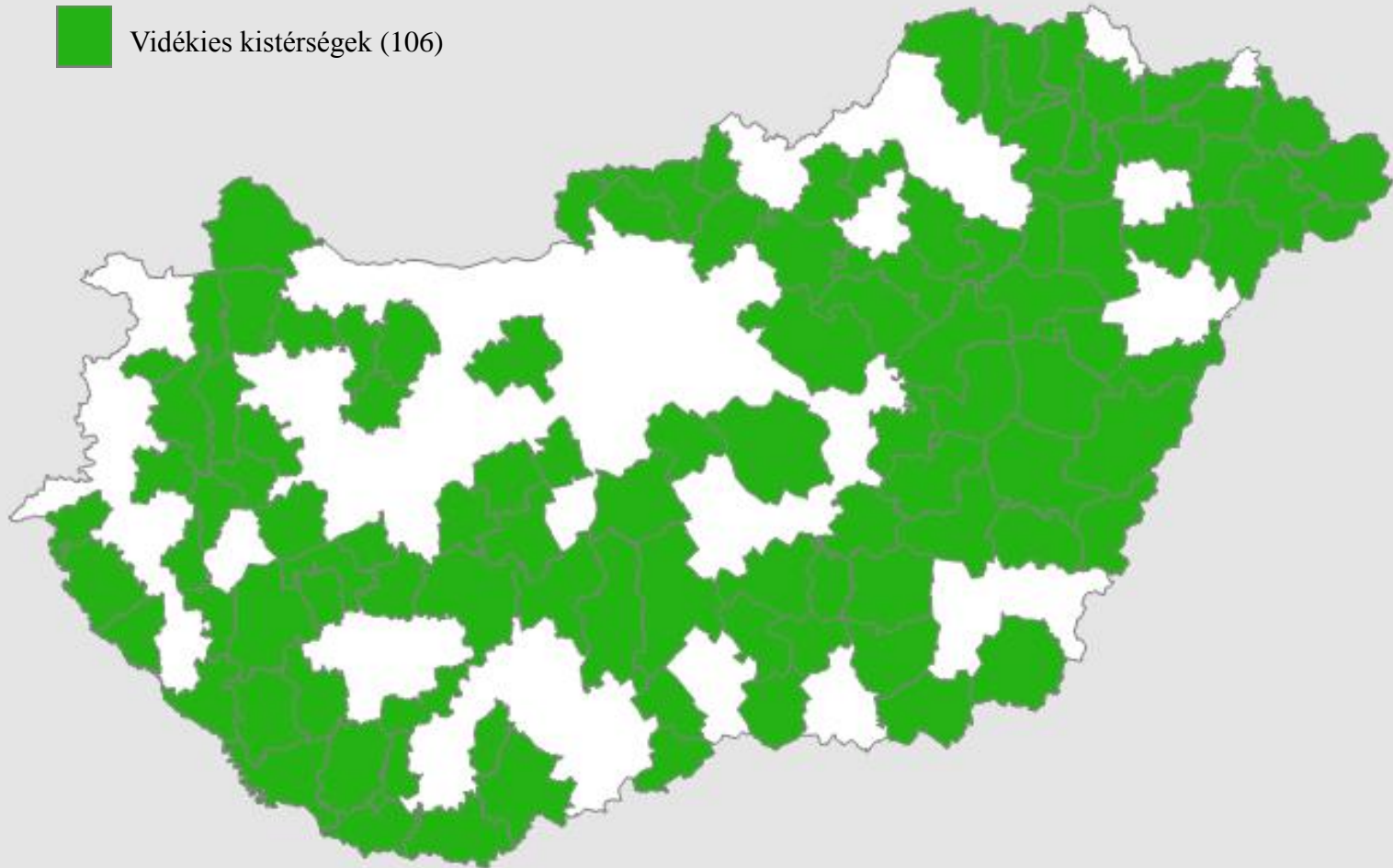
Vidéki kistérségek – a 120 fő/km² alatti népsűrűségű településeken élők aránya

Vidékiek kistérségek

Vidékiek kistérségek (106)

Adatok – társadalmi képük

Ezeknek a területeknek a 2014-es évre vonatkozó adatai az alábbiak:

- *a már említett **106 kistérség** közül 48 abszolút vidékies, 19 erőteljesen vidékies, 39 vidékies jelleggel rendelkezik;*
 - *területük összesen 59.558 km², amely az ország területének 64%-a;*
 - *lakónépességük 3.250.662 fő, amely Magyarország lakosságának 33%-a.*
-
- **csökkenő és elöregedő népesség**
 - **még mindig relatíve domináns ágazat a mezőgazdaság**
 - **magas munkanélküliség**
 - **alacsony az átlagos iskolai végzettség**

Módszertan

Adatgyűjtés

- Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) használata. Az adatbázisból egészen pontosan a:
 - **Központi Statisztikai Hivatal (KSH)** Területi Statisztikai rendszerét,
 - **Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV)**,
 - **Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal Erdészeti Igazgatóság (NÉBIH-EI)**,
 - **Nemzeti Fejlesztési Minisztérium (NFM)**,
 - **valamint a GeoX Kft.** adatait használtam fel.
- Az elemzést **144 változó** bevonásával kezdetem meg, melyeket materiális és immateriális tényezőkre bontottam (68, illetve 76 változó). Ezek számát jelentősen csökkentve, végül **22 adatsor képezi a materiális** tőketényezőket, az **immateriálisakat pedig 21.**
- **Dinamika:** 2009, 2011, 2013

A modellbe bevont tőketényezők ismertetése

tőke	definíció	példák indikátorokra	forrás
magán állótőke (anyagi jólét) vállalkozási környezet (magán állótőke II.)	A magán állótőke egy származtatott, gazdasági céllal létrejött termelési tényező, amelyet magas tárgyasultság és magas rivalizálás jellemez Camagni (2008) rendszerében (is).	lakosság és vállalkozások pénzügyi jellemzői, térség gazdasági struktúrája, szolgáltatások színvonala, multinacionális vállaltok mutatói, munkatermelékenység, ipari mutatók	Brasili et al. (2012) Camagni et al. (2011) Jóna (2013/b) Tóth (2013)
infrastrukturális tőke	Brasili és szerzőtársai (2012) szerint az infrastrukturális tőke olyan kommunikációs erőforrások (utak, repülőterek, vasút) összességéből áll, amelyek előmozdítják az emberek, áruk és szolgáltatások mozgását, illetve cseréjét.	közművesítéssel kapcsolatos indikátorok; természeti adottságokkal kapcsolatos mutatók, települési struktúra	Affuso–Camagni (2010) Brasili et al. (2012) Jóna (2013/b) Tóth (2013)
természeti tőke	Buday-Sántha (2006, 352. o.) megfogalmazásában a természeti tőke „...a természeti erő-forrásoknak, illetve környezeti vagyonnak az a készlete, amely most és a jövőben az emberiségnek értékes javakat tud szolgáltatni”.	turizmushoz kapcsolódó adatok, szennyezettség, környezet-védelmi kiadások, zöldterület, környezettudatos mezőgazdálkodás, vezetékes vízellátás, beépítettség,	Affuso–Camagni (2010) Brasili et al. (2012) Tóth (2013)
társadalmi tőke	Putnam (1996) úgy írja le a társadalmi tőkét, hogy az nem más, mint a társadalmi élet alkotóelemei – hálózatok, normák és bizalom –, melyek lehetővé teszik a társadalom tagjai számára a hatékonyabb együttműködést a közös célok elérése érdekében.	munkanélküliséggel, bűnözéssel, vendégforgalommal és szociális helyzettel kapcsolatos indikátorok, közügyekben való társadalmi aktivitás, önkéntesség, adományozás	Affuso–Camagni (2010) Brasili et al. (2012) Jóna (2013/b) Tóth (2013)
humán tőke	Camagni és szerzőtársai (2011) megközelítésében e tőketípus összekapcsolja a készségeket, a szakértelmet és az ügyességet, amelyeket az egyén birtokol.	oktatással, felsőoktatással, kutatás-fejlesztéssel, művelődéssel kapcsolatos adatok	Brasili et al. (2012) Camagni et al. (2011) Jóna (2013/b) Tóth (2013)
kulturális tőke	Magát a kulturális tőke kifejezést Bourdieu teremtette meg és vezette be a társadalom-tudományokba, magyarázandó azt a képességet, mely során a szellemi-vezető elit továbbadja kiváltságos státuszát saját gyerekeinek (DiMaggio 2004).	művelődéssel kapcsolatos adatok	Jóna (2013/b)
kapcsolati tőke	A kapcsolati tőkét két feltétel megfogalmazásával Sik (2006, 77. o.) úgy írja le, hogy az „...alkalmas termékek és szolgáltatások létrehozására, miközben maga nem alakul át; illetve a kapcsolati tőke előállításához a majdani haszon reményében áldozatot kell hozni (ami azonban el is maradhat, vagyis a kapcsolati tőke kockázatos beruházás)”.	választási részvétel, exportképesség, nyitottság mértéke, aktív spin-off vállalkozások száma, kisebbségekhez tartozók száma, távközlési eszközök előfizetései, illetve azok használatával kapcsolatos mutatók, nonprofit szervezetek, idősek klubjával kapcsolatos adatok	Affuso–Camagni (2010) Brasili et al. (2012) Jóna (2013/b) Tóth (2013)

Módszertan

- **Útmodell** építése
- Az útmodell **egymásra épülő regressziós modellek** sorozata
- Ha faktorok között szeretnénk útmodellt építeni, akkor **szimultán kellene konfirmatív faktorelemzést és regressziós modelleket** futtatnunk.
- Erre egy megoldási lehetőség a **PLS-útelemzés**
- A kutatók körében évtizedek óta elfogadott és alkalmazott a **parciális legkisebb négyzetek** (*partial least square, PLS*) útelemzés módszere a látens változók közötti kapcsolatok vizsgálatára (Henseler 2010)

Módszertan

- **Klaszterelemzés:** a létrejött faktorok felhasználásával (módszertan hátrányai)
 - Materiális
 - Immateriális
- **PLS-útelemzés:** a kialakított látens faktorok közötti ok-okozati viszony vizsgálata

Módszertan

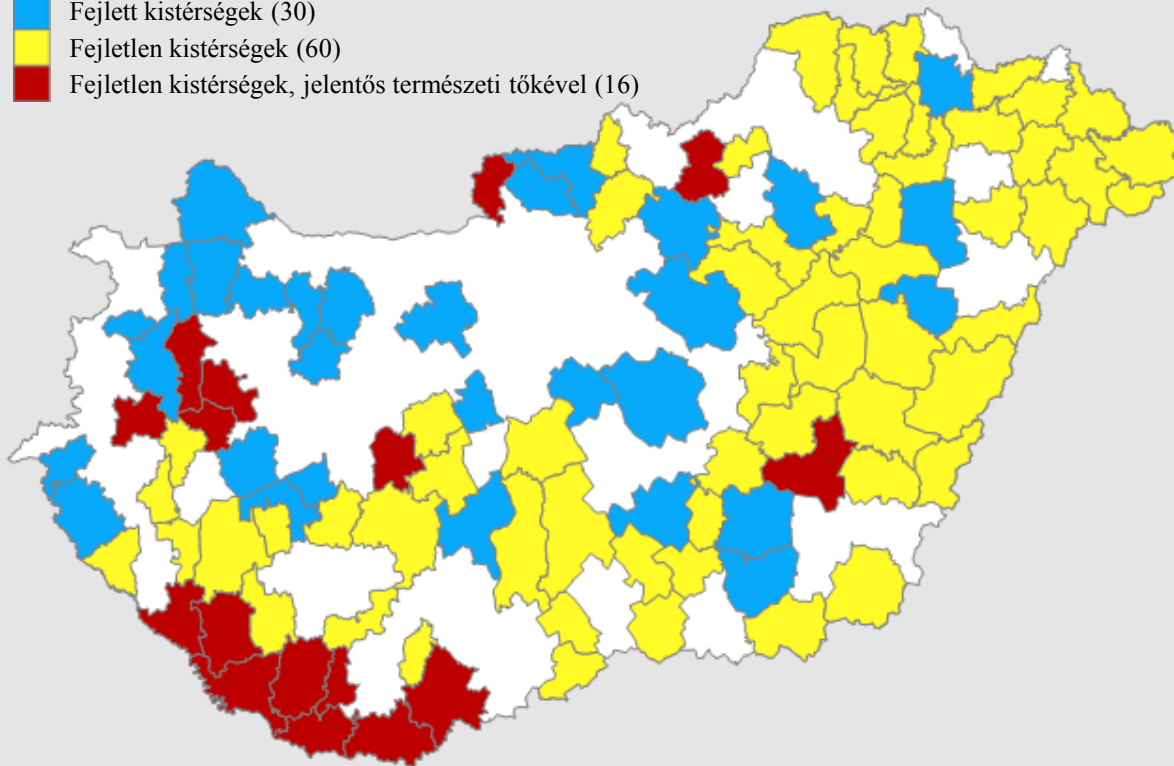
- Módszertani szempontból a vizsgálat **megfelelő** volt
 - 5000 almintás bootstrap mintavétel
 - Cronbach-féle $\alpha > 0,6$; kompozit reliabilitás $> 0,7$; AVE $> 0,5$; HTMT $< 0,9$; $p < 0,05$
- Faktorok jellemzői

		Cronbach-féle α - mutató értékei			kompozit reliabilitás értékei			átlagos kivonatolt variancia (AVE) értéke		
<i>faktor</i>	<i>év</i>	2009	2011	2013	2009	2011	2013	2009	2011	2013
humán tőke		0,793	0,783	0,764	0,838	0,834	0,820	0,515	0,509	0,485*
infrastrukturális tőke		0,762	0,733	0,767	0,841	0,822	0,843	0,518	0,484*	0,518
kapcsolati tőke		0,803	0,682	0,760	0,866	0,754	0,791	0,645	0,531	0,556
kulturális tőke		0,785	0,764	0,762	0,857	0,841	0,841	0,544	0,515	0,505
magán állótőke		0,811	0,820	0,843	0,874	0,873	0,894	0,557	0,540	0,591
természeti tőke		0,743	0,743	0,722	0,798	0,838	0,829	0,573	0,634	0,619
társadalmi tőke		0,852	0,836	0,853	0,894	0,885	0,897	0,630	0,614	0,638
vállalkozási környezet		0,781	0,820	0,841	0,843	0,875	0,893	0,510	0,564	0,593

Megjegyzés: *: az egyes területeken elvárható értékek alatti eredmények

Materiális tőketényezők- Klaszterelemzés

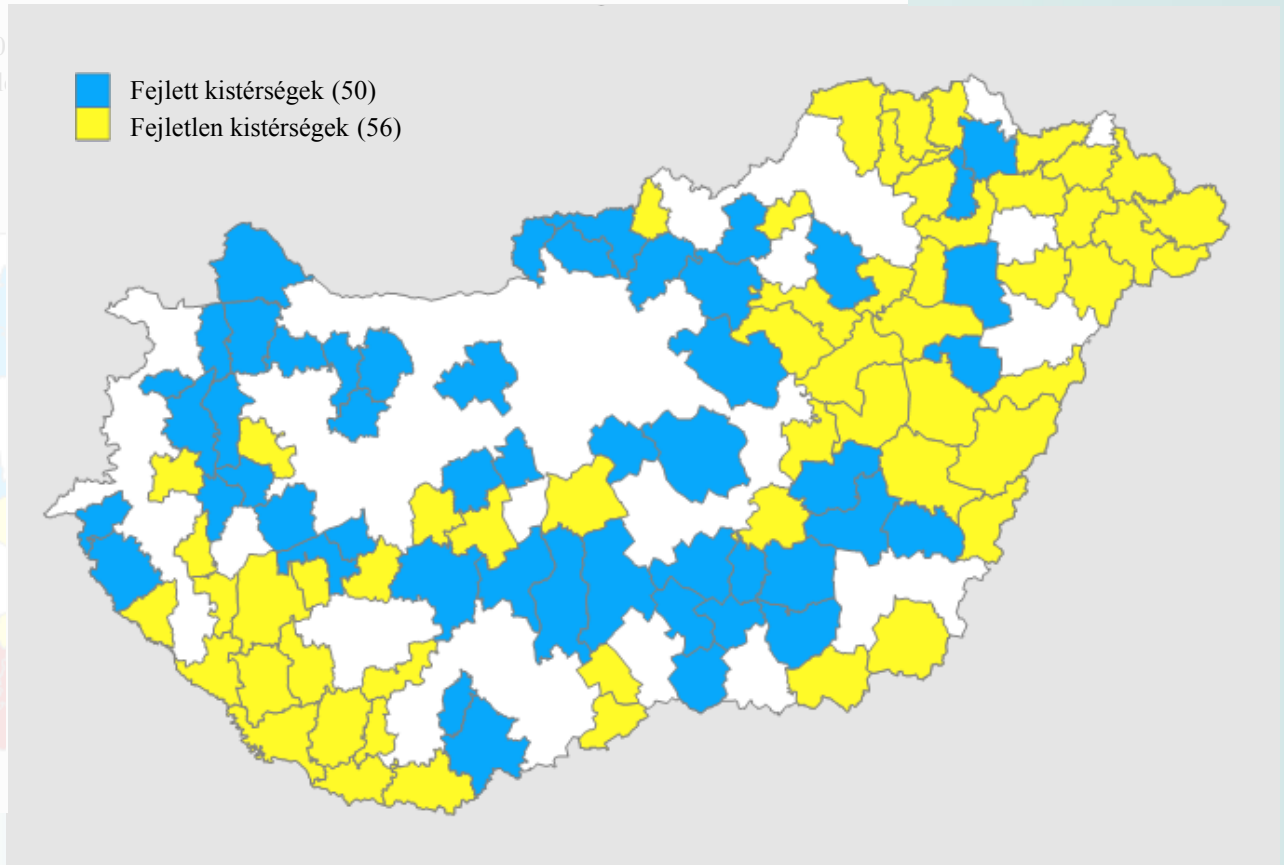
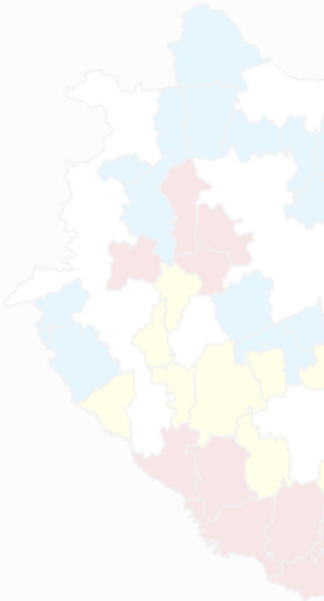
- Fejlett kistérségek (30)
- Fejletlen kistérségek (60)
- Fejletlen kistérségek, jelentős természeti tőkével (16)

Immateriális tőketényezők- Klaszterelemzés

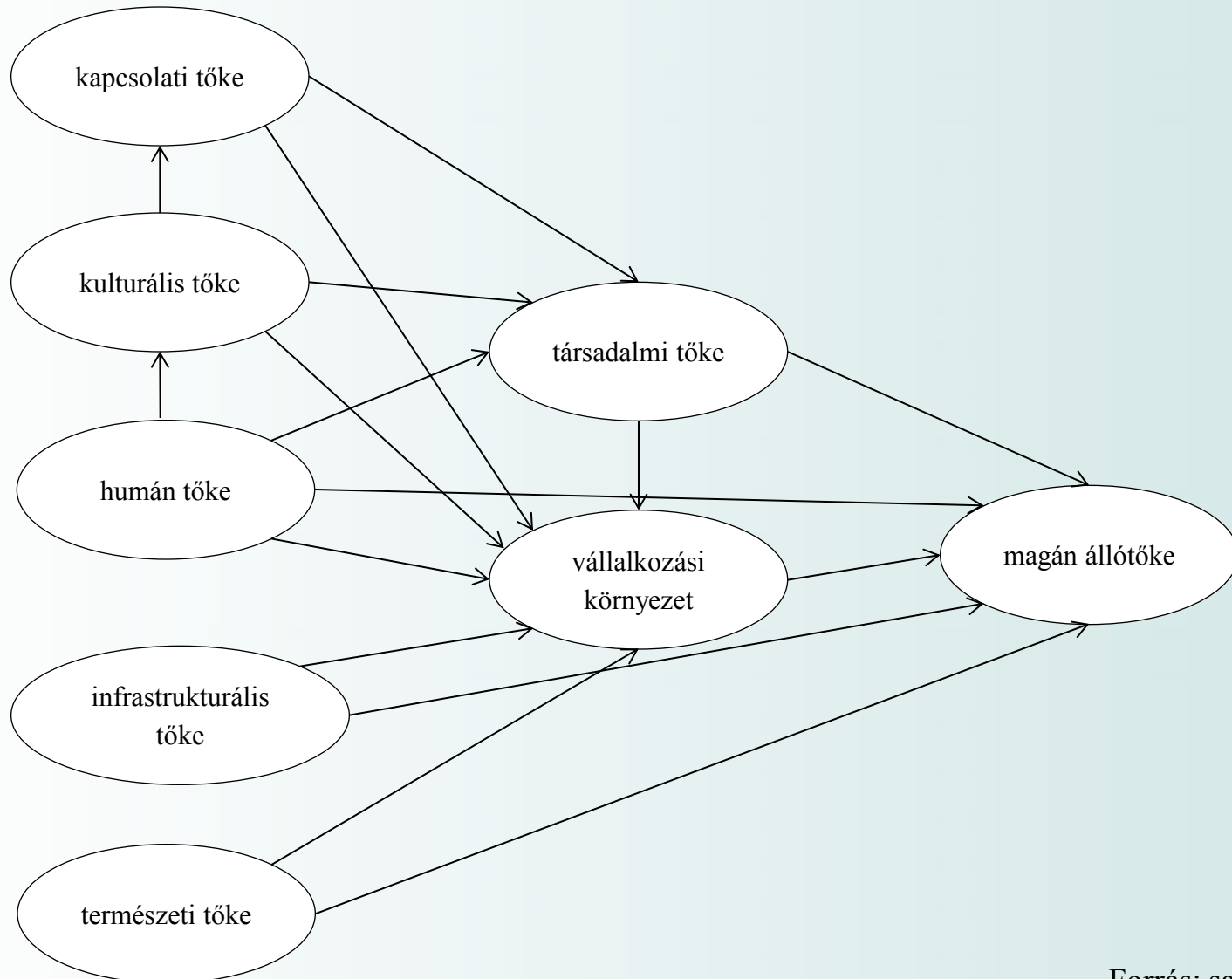
Fejlett kistérségek (30)
Fejletlen kistérségek (60)
Fejletlen kistérségek, jel

Fejlett kistérségek (50)
Fejletlen kistérségek (56)

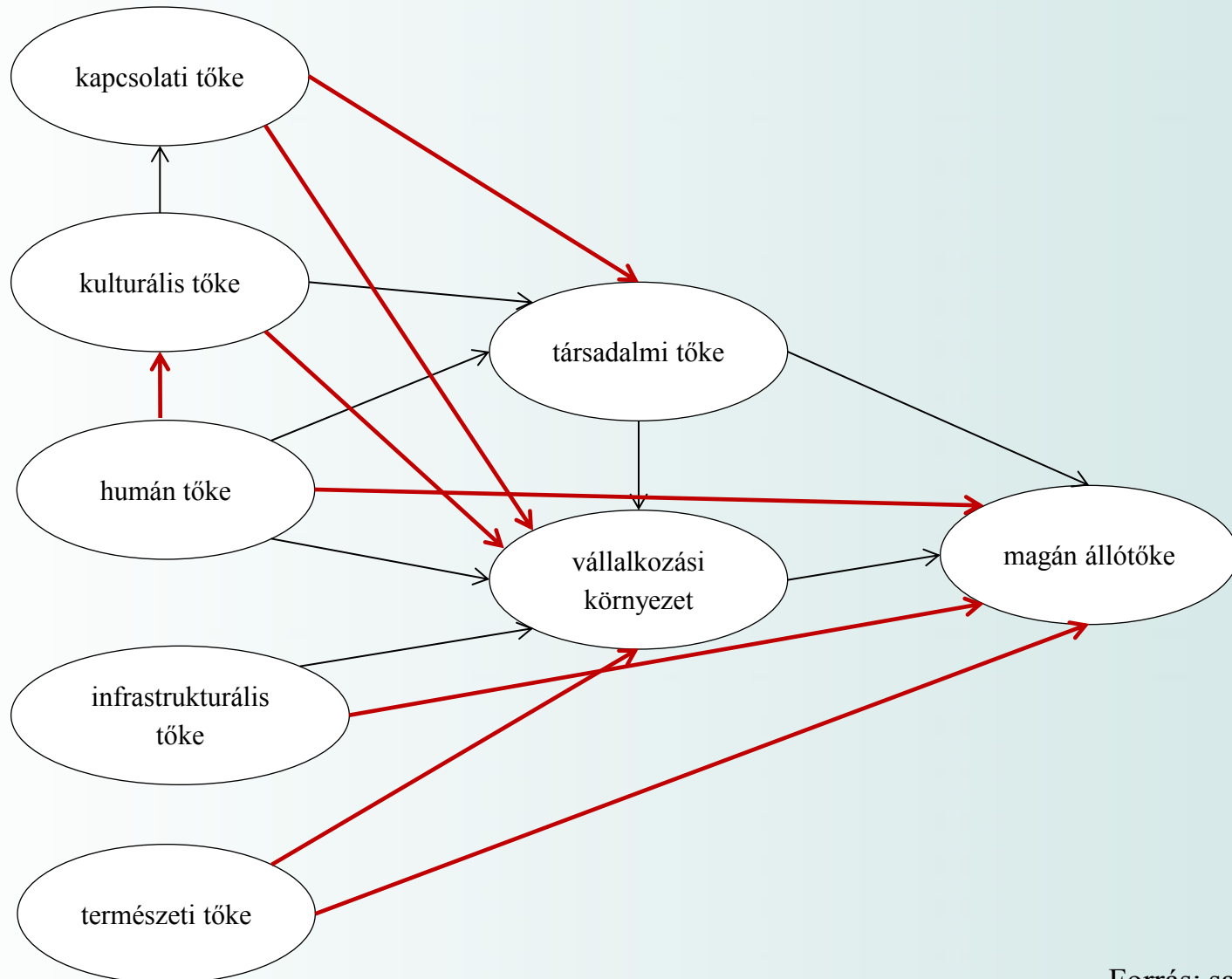
PLS-útelemzés

A magán állótőkét magyarázó tényezők kapcsolata – kezdeti modell

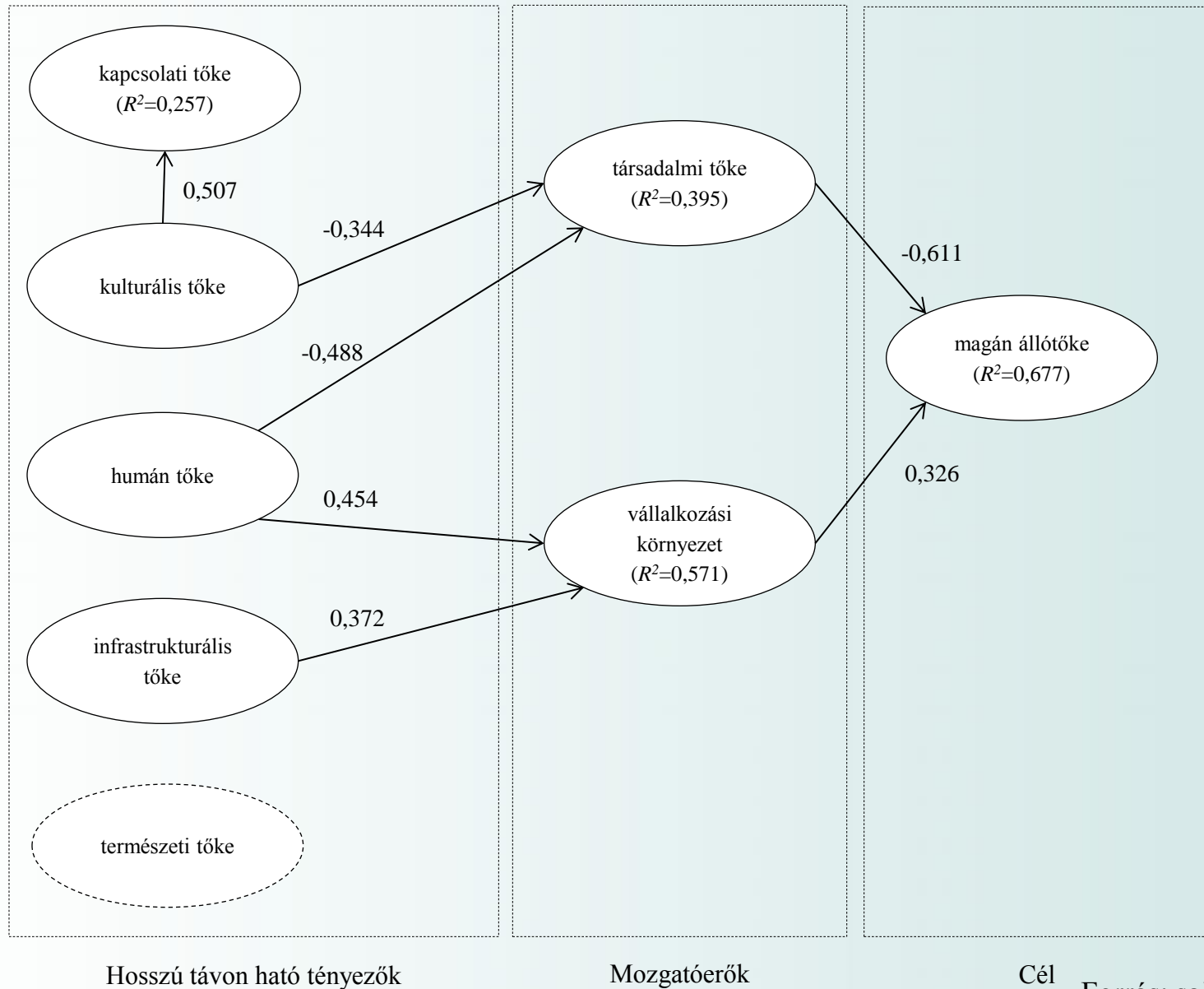
PLS-útelemzés

A magán állótőkét magyarázó tényezők kapcsolata – kezdeti modell

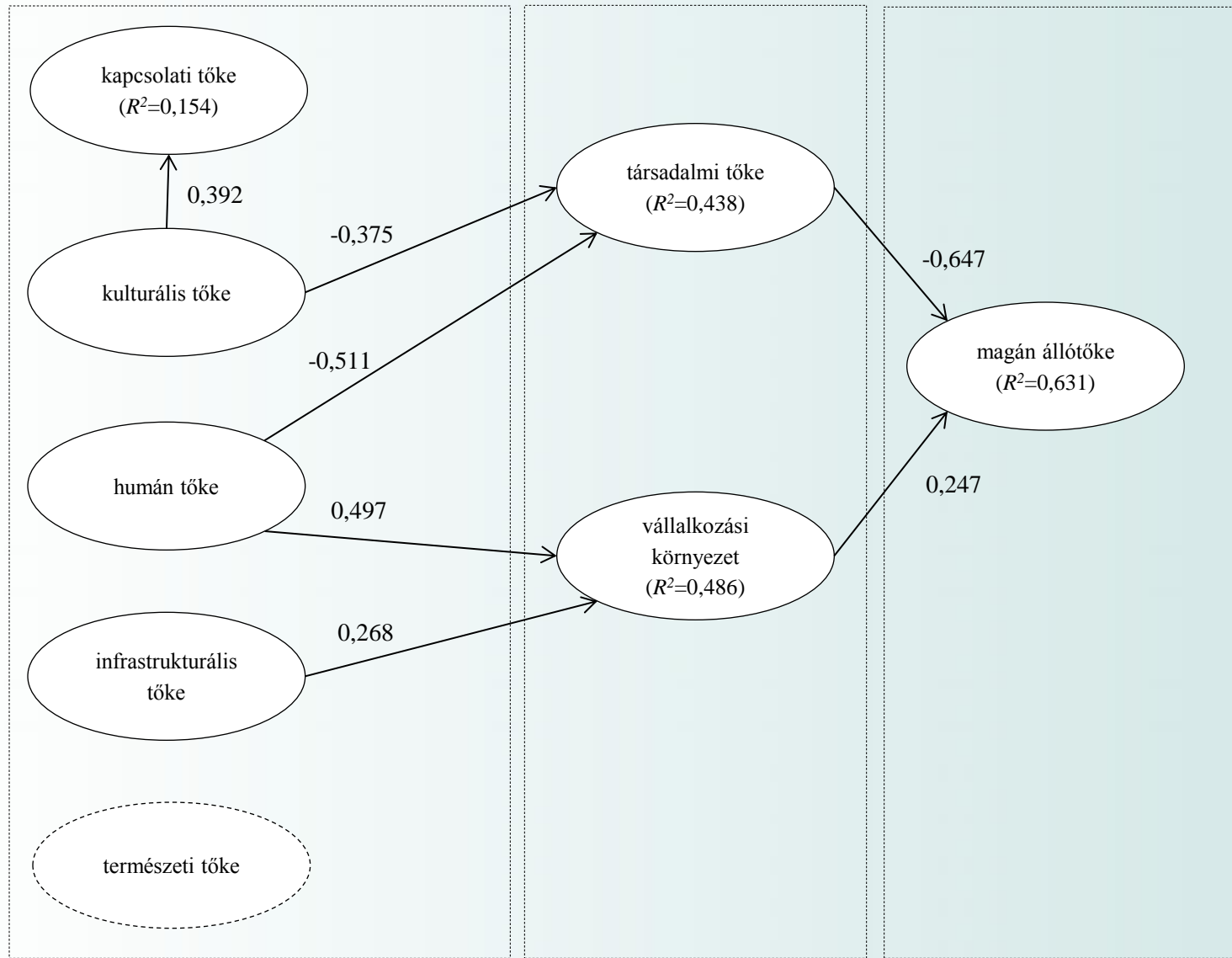
PLS-útelemzés

A magán állótőkét magyarázó tényezők kapcsolata – létrejött modell, 2009

PLS-útelemzés

A magán állótőkét magyarázó tényezők kapcsolata – létrejött modell, 2011

Hosszú távon ható tényezők

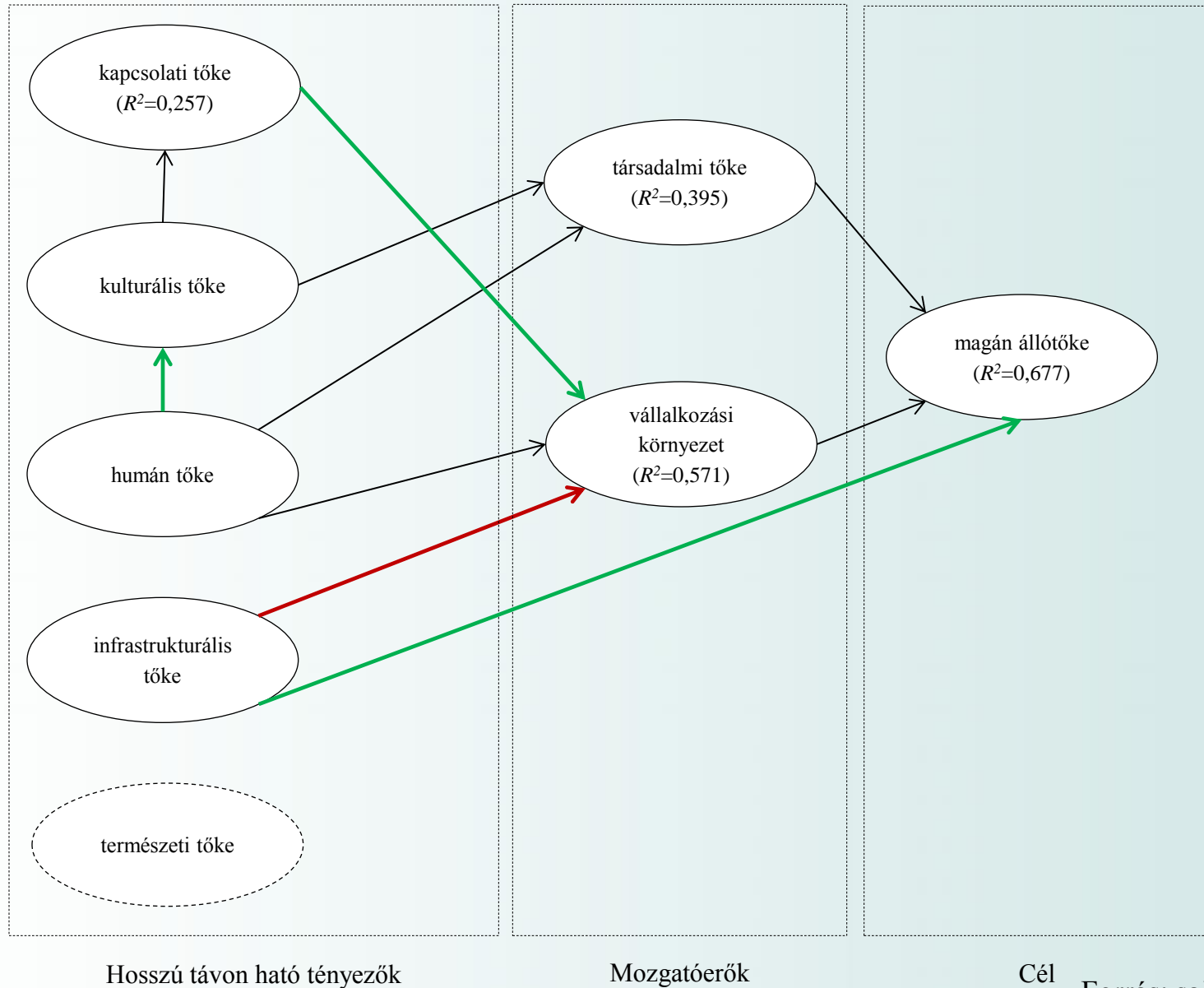
Mozgatóerők

Cél

Forrás: saját szerkesztés

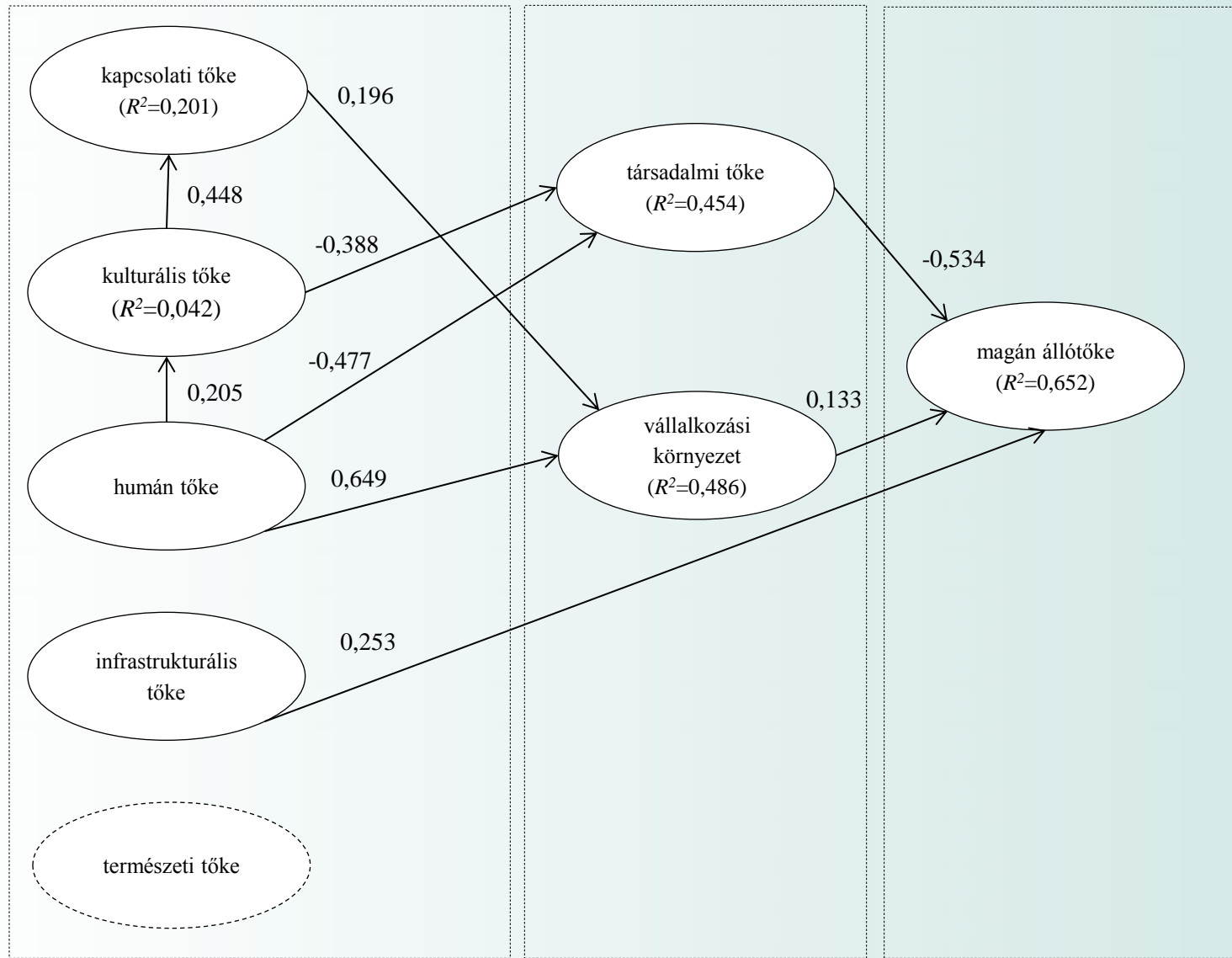
PLS-útelemzés

A magán állótőkét magyarázó tényezők kapcsolata – létrejött modell, 2013

PLS-útelemzés

A magán állótőkét magyarázó tényezők kapcsolata – létrejött modell, 2013

Hosszú távon ható tényezők

Mozgatóerők

Cél

Forrás: saját szerkesztés

Eredmények

- **Szakirodalom**
 - **endogén fejlődés elmélete a vidék vonatkozásában**

- **Modell építése**
 - **Vidék sajátosságainak megragadása**
 - **Szakirodalom alapján releváns tőkék bevonhatók (De! Természeti tőke)**
 - **Tőkék között pozitív kapcsolat**
 - **Hatásmechanizmusok időbeli változása**

Köszönöm szépen a figyelmet!

`bodnar.gabor@gk.szie.hu`

tőketípusok	változók
Materiális tőketípusok	
Magán állótőke	1 főre jutó mezőgazdasági őstermelésből származó jövedelem (Ft)
	1 főre jutó összes belföldi jövedelem (Ft)
	1 főre jutó összes jövedelem főállásból (Ft)
	1000 főre jutó épített lakások száma
	1000 főre jutó az év folyamán épített lakások összes alapterülete (m ²)
	1000 főre jutó összes adófizető darabszáma
	1000 főre jutó személygépkocsik száma az üzemeltető lakhelye szerint
Vállalkozási környezet	1 regisztrált vállalkozásra jutó bruttó hozzáadott érték (1000 Ft)
	1 regisztrált vállalkozásra jutó mérleg főösszeg (eszközök) (1000 Ft)
	1000 főre jutó regisztrált betéti társaságok száma
	1000 főre jutó regisztrált korlátolt felelősségű társaságok száma
	1000 főre jutó regisztrált mezőgazdasági szövetkezetek száma
	1000 főre jutó regisztrált részvénytársaságok száma
	1000 főre jutó regisztrált társas vállalkozások száma - GFO'11
Infrastrukturális tőke	1000 főre jutó a háztartások részére szolgáltatott villamos energia mennyisége (1000 kWh)
	1000 főre jutó kizárólag közvilágítási célú villamosenergia-hálózatok hossza (km)
	1000 főre jutó a közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatban (közcsatornában) elvezetett összes szennyvíz mennyisége (1000 m ³)
	1000 főre jutó összes szélessávú előfizető száma év végén
	1000 főre jutó távbeszélő fővonalak száma (ISDN vonalakkal együtt)
Természeti tőke	1000 főre jutó egyéb részletek területe (erdő, ha)
	1000 főre jutó erdőterület (ha)
	1000 főre jutó összes zöldterület (ha)

tőketípusok	változók
Immateriális tőketípusok	
Társadalmi tőke	1000 főre jutó 180 napon túli nyilvántartott álláskeresők száma összesen
	1000 főre jutó állandó elvándorlások száma
	1000 főre jutó általános iskolai főállású pedagógusok száma (gyógypedagógiai oktatással együtt)
	1000 főre jutó regisztrált bűnelkövetők közül fiatalok (14-17 éves)
	1000 főre jutó regisztrált bűnelkövetők száma (lakóhely szerint)
Humán tőke	1000 főre jutó felsőoktatásban részt vevő hallgatók száma a nappali képzésben (képzési hely szerint)
	1000 főre jutó felsőoktatási intézményekben dolgozó oktatók száma (képzési hely szerint)
	1000 főre jutó high-tech feldolgozóipar (db)
	1000 főre jutó medium high-tech feldolgozóipar (db)
	1000 főre jutó tudásintenzív szolgáltatások (db)
Kulturális tőke	1000 főre jutó alkotó művelődési közösségek száma
	1000 főre jutó alkotó művelődési közösségek tagjainak száma
	1000 főre jutó kulturális rendezvények száma
	1000 főre jutó kulturális rendezvényeken résztvevők száma
	1000 főre jutó múzeumi látogatók száma
	1000 főre jutó rendszeres művelődési formákban résztvevők száma
Kapcsolati tőke	1000 főre jutó falusi szálláshelyek külföldiek által eltöltött vendégéjszakáinak száma
	Idő szerinti optimalizálás esetén a leggyorsabb út hossza percben Budapestig (kistérség központjából)
	1000 főre jutó külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken
	1000 főre jutó vendégek száma összesen a kereskedelmi szálláshelyeken
	1000 főre jutó vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken